To tekster af Æneas Silvius Piccolomini om Danmark

Michael Cotta-Schønberg

▶ **To cite this version:**

Michael Cotta-Schønberg. To tekster af Æneas Silvius Piccolomini om Danmark. 2009. hprints-00443534

HAL Id: hprints-00443534

https://hal-hprints.archives-ouvertes.fr/hprints-00443534

Preprint submitted on 30 Dec 2009

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

To tekster af Æneas Silvius Piccolomini om Danmark

af

Michael v. Cotta-Schønberg

(rev. 29.12.2009)[1]

1. Indledning

De italienske renæssancehumanister beskæftigede sig stort set ikke med det nordligste Europa. En betydningsfuld undtagelse er Æneas Silvius Piccolomini, digter, forfatter, diplomat, kardinal og pave fra 1458 til 1464 under navnet Pius II. I hans mange værker er der spredte passager om Danmark samt to egentlige tekster, hver på nogle sider. Tilsammen viser de Danmarksbilledet hos en person, der var centralt placeret i europæisk politik og kultur ved midten af 1400-tallet.

Piccolomini blev formet ved tre europæiske institutioner: konciliet i Basel (fra 1432), Frederiks IIIs kejserhof (fra 1442) og pavehoffet (fra 1445). Han blev født i 1405 i landsbyen Corsignano, ca. 30. km syd for Siena. Hans slægt var en forarmet adelsfamilie fra Siena, der sammen med den øvrige adel var sat uden for politisk indflydelse. I 1420-erne studerede han ved universitetet i Siena, og i 1431 blev han knyttet til kardinal Capranica, der passerede gennem Siena på flugt fra den nyvalgte pave Eugenius IV. Æneas ledsagede kardinalen til konciliet i Basel, hvor han – med afbrydelser i forbindelse med diverse sendefærde i Europa – forblev indtil 1442, først som sekretær for en række biskopper og kardinaler, siden som embedsmand for konciliet og til sidst som sekretær for den af konciliet valgte modpave, Felix V.

[1] Nærværende tekst er en let revideret version af en artikel udgivet i et peer-reviewet festskrift: Michael v. Cotta-Schønberg, *To tekster af Æneas Silvius Piccolomini om Danmark.* In: Umisteligt – Festskrift til Erland Kolding Nielsen. Red. af John T. Lauridsen og Olaf Olsen. København, Det Kongelige Bibliotek, 2007, pp. 55-74. De øvrige Piccolomini-tekster om Danmark behandles i en artikel, der ligeledes er udgivet i en peer-reviewet antologi: Michael v. Cotta-Schønberg, *De Daniae regno aliqua non indigna cognitu : Danmarksbilledet hos en italiensk renæssancehumanist Æneas Silvius Piccolomini (Pius II)*. In: Renæssancen i svøb : dansk renæssance i europæisk belysning 1450-1550. Red. af Lars Bisgaard, Jacob Isager og Janus Møller Jensen. Odense, Syddansk Universitetsforlag, 2008, pp. 83-110.

Igennem sine funktioner for denne kom Æneas i kontakt med den nyvalgte tysk-romerske konge Frederik IIIs, hof. Han blev digterkronet af kongen i 1442 og ansat ved det kejserlige, romerske kancelli. Her gjorde han hurtigt karriere og blev snart en betroet kejserlig diplomat og specialist i de italienske spørgsmål. I 1445 forsonede han sig med pave Eugenius og indledte i 1446 en gejstlig lynkarriere. Herefter levede han i cølibat – i stærk kontrast til sin tidligere livsførelse. I hurtig rækkefølge blev han præsteviet, udnævnt til biskop af Trieste i 1447, og han havde i de følgende år en meget væsentlig rolle i normaliseringen af forholdene mellem pavestolen og den tyske nation samt indgåelsen af Wiener-konkordatet (1448). I 1450 blev han overført til bispestolen i hjembyen Siena. Han residerede dog fortsat i flere år ved kejserhoffet, forberedte kejserens kroningstogt til Rom i 1452 og viede kejseren og kejserinden under deres møde i Siena. I 1455 forlod han Østrig og Tyskland for altid og tog ophold ved pavehoffet, hvor han i 1456 blev udnævnt til kardinal af pave Kalixtus III, som han efterfulgte på pavetronen i 1458. Pontifikatet varede i seks år. Hans hovedanliggende som pave var korstoget mod tyrkerne, men han deltog også sammen med hertugen af Milano i den napolitanske arvefølgekrig og havde derigennem held til at bevare et spansk dynasti på tronen i Napoli og således at holde franskmændene ude af Syditalien. Gennem en tredje "krig" i selve pavestaten bidrog han til at sætte de lokale magthavere på plads og sikre territoriet som pavestolens regionale magtbase.

Som pave lod han fødebyen Corsignano omdøbe til Pienza - efter sig selv. Landsbyen blev ophøjet til bispeby, og der blev bygget flere paladser og en domkirke. I dag fremtræder byen som en arkitektonisk renæssancejuvel, uberørt af senere stilarter. Som pave formåede han også at fremme sin egen families status: en nevø blev gift med kongen af Napolis uægte datter og gjort til hertug af Amalfi. En anden nevø blev udnævnt til "kardinalnevøen" (il cardinale nipote) – efter den tids skik – og blev senere selv pave under navnet Pius III.

Pius II døde i Ancona i 1464 på vej mod det korstog, der forblev en af de markante røde tråde i hans liv og samtidig hans store politiske fejltagelse og tragiske skuffelse.

Piccolominis meget omfattende litterære værk spænder over en stor brevsamling, et antal historisk-geografiske værker, enkeltværker om forskellige emner (hippologi, børneopdragelse, retorik, hofliv, kejserdømmet, islam) og digte. Hans erotiske roman, *De Duobus Amantibus* fra 1444 – d.v.s. to år før han slog ind på den gejstlige løbebane - ville ikke chokere det 21. århundrede, men vakte en voldsom opsigt i samtiden. Hans to værker om konciliet i Basel er bemærkelsesværdige, ikke mindst fordi de er skrevet fra to diametralt modsatte synspunkter, et "konciliaristisk" og et "papalistisk". Hovedværket, *Commentarii Rerum Memorabilium quae Temporibus suis Contigerunt*, er et ca. 1000-sider langt memoireværk om hændelserne under hans

eget pontifikat fra 1458-64. Det er et enestående dokument i sin genre og et uvurderligt vidnesbyrd om renæssancepavedømmets funktion og udvikling.

Til disse værker kommer forskellige dialoger om tidsaktuelle spørgsmål, og så naturligvis de mange hundreder embedsskrivelser han forfattede i sin virksomhed som sekretær og embedsmand for to paver, en modpave, en kejser, et kirkemøde og en række kardinaler og biskopper, senere som kirkefyrste i sin egen ret og endelig som pave.

De to tekster, der gengives nedenfor, er de to længste tekster af Piccolominis i alt ca. 15 tekster, hvor han nævner danske forhold. De to tekster er tidligere fremdraget og gengivet i Scriptores Rerum Svecicarum[2].

2. Om kong Erik VII af Danmark (Erik af Pommern)[3] - fra De Viris Illustribus (1450)[4]

Litteratur om berømte mænd og kvinder var en anerkendt litterær genre i renæssancen[5], med rod i antikken, jvf. Plutark's Levnedsskildringer. Boccaccio havde taget genren op ligesom et af Piccolominis få samtidige forbilleder, Leonardo Bruni. Piccolomini korresponderede i øvrigt med en bekendt i Napoli, Bartolomeo Fazio, om dennes De Viris Illustribus, som inkluderede en biografi af Piccolomini selv.

Piccolominis De Viris Illustribus omfatter ca. 25 portrætter af berømte mænd i datiden samt af en kvinde, kejserinde Barbara af Cilly. De menes skrevet i perioden 1440-1450.

I dette værk har Piccolomini inkluderet et portræt af den danske konge, Erik af Pommern. Valget af denne forekommer noget atypisk i sammenhængen, men hans skæbne må have gjort indtryk ved kejserhoffet, hvor Piccolomini har hørt om den.

---

[2] Scriptores Rerum Svecicarum (SRS). Bd. I-III. Uppsala, 1818-1876. De to Piccolomini-tekster er trykt i bd. III, pp. 324-326. Tekstforlægget (håndskrift, trykt udgave) er ikke anført.

[3] Født 1382, anerkendt som konge af Norge 1389, af Danmark og Sverige 1396, faktisk regent fra 1412, afsat som dansk konge 1439, eksil i Gotland til 1449, død i Pommern 1459.

[4] Enee Silvii Piccolominei postea Pii pp. II De viris illustribus. Ed. A. van Heck. (Studi e Testi; 341). Città del Vaticano, 1991, pp. 122. Teksten De Erico Stetinensi er gengivet pp. 96-97.

[5] Eric Cochrane: Historians and Historiography in the Italian Renaissance. Chicago, 1981, pp. 44 ff., 393 ff.

a. Tekst[6]

Om Erik af Stettin

Erik var af huset Stettin. Han var i slægt med Sigismund[7], idet han var søn af dennes morbror[8]. Medens han endnu var meget ung, blev han konge af Danmark [1396] og Norge.

Da han havde regeret i nogle år, erfarede han, at der var et oprør imod ham i gære. Han foretrak at undvige stormens rasen og besluttede sig for at drage til Jerusalem. Først tog han til sin fætter Sigismund i Ungarn, hvor han blev hæderfuldt modtaget og opholdt sig i nogle dage [februar 1424]. Han var en smuk mand med gyldent hår, ret store øjne, rødmosset ansigt, og en lang hvid hals. Han gik almindelig klædt og dækkede sin hvide hals med et halsdug af linned, men med et gyldent spænde. Alene og uden hjælp sprang han op på sin hest uden at røre stigbøjlerne. Alle kvinder, der så ham, og ikke mindst kejserinden, blev optændt af begær. Da han kom til Venedig [24.

---

[6] De Erico Stetinensi. Ericus ex domo stetinensi ex fratre matris. Sigismundi generis filius admodum juvenis Daciae atque Norvegiae regnum adeptus est. Cumque aliquot annis rexisset, seditionem adversus se nasci sensit volensque furori cedere Jerosolimam ire statuit venitque ad Sigismundum fratrem in Hungaria pluribusque diebus apud eum fuit honorifice receptus. Erat autem corpore pulchro, capillis aureis, oculis grandioribus, facie rufa, cervice longa atque nivea; vestibus utebatur privatis; nam lineo collari, quamvis aureo ligamine, gulam candidam claudebat. Solus ipse e terra sine adjutorio non tactus strepis ascendebat equum, mulieresque omnes, et praesertim imperatricem, in suum spectaculum cum amoris desiderio trahebat. Cum venisset Venetias, admodum honoratus est ivitque Jerosolimam ed redivit incolumis. Cumque in Prusciam reversus adhuc seditione vigere adversus se in regno sensisset, vocatis Fratribus Theutonicis "Ego" inquit "ex Jerosolima nunc redeo devotionemque meam peregi. Sed major adhuc animo instat. Jam mihi nulla saeculi voluptas est, nulla mihi soboles est, uxor mortua est. Quid amplius restat nisi ut Deo serviam? Quod si vos mihi habitum vestesque Ordinis dederitis atque me quasi unum ex Fratribus communi praebenda alueritis, stat mihi mundo cedere. Daciam ego vobis Norvegiamque Gothiamque relinquo, ut sit religionis; nec enim mihi quisquam est necessariorum, quem regno dignum aestimem. Vos bene haec regna gubernabitis atque illorum hominum proterviam compescetis; nam mihi parum obiedientes sunt." Ad haec Pruteni dicunt se non velle tantum principem vestire habitu; sed quamdiu apud eos manere voluerit, daturos se sibi victum et provisionem rege dignam. Nam et alii apud eos principes fuerunt (Vitoldumque Lituaniae ducem commemorant) offeruntque sibi in regnum compescendum auxilia. Ille non contentus in regnum revertitur ubi, cum luxuriose vixisset, cum justitiam negligeret, cum virgines ac maritas violaret desidiaeque succumberet, rursus major seditio oritur, scribuntque principes et praelati atque communitates Sigismundo Caesari, regnum Daciae quamvis ex sui magnitudine archiregnum dicit posit (nam quattuor in se continet amplissimas), fateri se tamen romano imperio subjectos inquiunt petuntque uti Sigismundus regem eis tradat auctoritate romana; nam quem habent regem inutilem dicunt, regnum pessumdatorem. Sed Sigismundum magis vinculum carnis quam imperii decus movit; postponere namque utilitatem imperii, quam cum justitia tueri poterat, voluit quam fratrem relinquere, quem non poterat honeste tueri. Misit igitur oratores in Daciam cumque his fecit, uti principes magis timore quam amore Erico conciliarentur; timebant enim Sigismundum, qui frater ejus erat et imperator. Sicque vivo Sigismundo Ericus regnavit. At eo mortuo, cum vetusta vigerent odia et Erici vitia non essent minora, rursus primates regni ad Albertum Caesarem mittunt novumque regem petunt, cujus opera Christoforus dux Bavariae in regem Daciae assumptus est Erico proximus sanguine. Sed nec sanguis nec ullum vinculum jura imperii tenet. Ericus igitur, ubi se omnibus videt exosumac timet impetum, furori cedens in Gothiam navigavit, ubi usque in hanc diem inglorious dies agit.

[7] D.v.s. kejser Sigmismund, født 1368, romersk konge 1410, kejserkronet 1433, død 1437.

[8] " … ex fratre matris Sigismundi generis filius". Teksten uklar.

august 1424], fik han en overordentlig hæderfuld modtagelse, og drog derefter til Jerusalem, hvorfra han vendte uskadt tilbage.

Da han kom tilbage til Prøjsen [foråret 1425], hørte han, at der stadig var gang i oprøret imod ham i hans rige. Så tilkaldte han brødrene af Den Tyske Orden og sagde: "Jeg er nu vendt tilbage fra Jerusalem og har fuldført mit fromme ærinde der. Men jeg overvejer noget endnu større. Jeg har ikke længere lyst til denne verden, jeg har ingen efterkommere, og min hustru er død. Hvad står der tilbage andet end at tjene Gud? Hvis I vil give mig jeres ordensdragt og –klædning og underholde mig på fællesskabets bekostning som en af jeres brødre, så vil jeg trække mig tilbage fra verden. Jeg vil give jer Danmark og Norge og Goterland[9], så de kan tilhøre ordenen. Der er ingen af mine slægtninge, som jeg finder værdig til at regere. I vil styre disse riger godt og holde disse frække mennesker i ave. Mig adlyder de jo ikke."

Hertil svarede prøjserne, at de ikke ville iklæde så stor en fyrste deres ordensdragt, men så længe som han ville blive hos dem, ville de forsyne ham med fødevarer og andre fornødenheder, som ville være en konge værdige. Thi de havde også haft andre konger på besøg (og huskede endnu hertug Vitout af Litauen). Desuden tilbød de at hjælpe ham med at undertvinge sit rige.

Det var han ikke tilfreds med, så han vendte hjem til riget [24. maj 1425]. Der levede han et tøjlesløst liv, lod hånt om retfærdigheden, voldtog unge såvel som gifte kvinder og forfaldt til lediggang. Der kom så et nyt, større oprør. Fyrsterne og prælaterne og byerne skrev til kejser Sigismund: selvom det danske rige var så stort, at man kunne kalde det et ærkerige (for det omfattede fire meget store dele[10]), så anerkendte de dog, at de var undersåtter under det romerske rige, og de bad Sigismund om at han i sin egenskab af romersk kejser gav dem en ny konge. For han, som de havde, var uduelig og ødelagde riget.

Men Sigismund lagde mere vægt på kødets bånd end på kejserrigets ære. Han ville hellere tilsidesætte kejserrigets interesse, selvom han i dette tilfælde kunne fremme det retmæssigt, end han ville svigte sin fætter, selvom han ikke kunne forsvare ham med rimelighed. Han sendte derfor legater[11] til Danmark og gennem dem udvirkede han, at fyrsterne blev forligt med Erik – mere af frygt end af kærlighed. Thi de frygtede Sigismund, der både var Eriks fætter og kejser.

---

[9] "Gothia".

[10] "amplissima" - regna formentlig underforstået. De tre riger må være Danmark, Norge og Sverige. Det er usikkert, hvad Piccolomini mener er det fjerde rige: Gothia? Eller Finland, Schleswig-Holsten, Pommern?

[11] For at undgå anakronismer i oversættelsen af Piccolominis betegnelse for diplomatiske udsendinge af enhver art, bibeholdes hans udtryk direkte på dansk.

Således regerede Erik, så længe Sigismund var i live. Men da denne døde [1437], og det gamle had havde holdt sig, og Eriks laster ikke var blevet mindre, så sendte rigets førstemænd[12] atter bud til kejseren[13], Albrecht, og udbad sig en ny konge. Kejseren sørgede for, at hertug Kristoffer af Bayern blev konge af Danmark[14] [1439]. Denne var ganske vist en nær slægtning af Erik, men hverken familiehensyn eller noget andet bånd begrænser den kejserlige ret. Da Erik indså, at han var forhadt af alle, og da han frygtede for at blive angrebet, så gav han efter for stormen og sejlede til Gotland [1437], hvor han har levet æreløst til den dag i dag.

b. Kommentar

Piccolominis indledende faktuelle data om Erik af Pommern er korrekte: Stettin er hovedbyen i Vestpommern. Hans far, Wartislav II af Pommern, havde en søster, Elisabeth, der blev gift med kejser Karl IV og med ham - i dennes fjerde ægteskab – fik sønnen Sigismund. Denne var således Eriks fætter. Erik selv blev anerkendt som konge af Danmark og Norge i hhv. 1396 og 1389. Piccolomini nævner ikke i denne sammenhæng Sverige.

Det er også rigtigt, at Erik - i 1424 - tog på sin store udlandsrejse og pilgrimsfærd til Jerusalem. Det er til gengæld ikke rigtigt, at dette skete i forbindelse med et oprør imod ham. Tværtimod var der på det tidspunkt ro på alle fronter, og det evige problem om Sønderjylland var henvist til en kejserlig proces, som var en direkte årsag til rejsen[15]. Piccolominis oplysning minder snarere om Valdemar Atterdags situation, da denne i 1368 forlod Danmark og tog til Mellemeuropa, dog ikke som følge af indenrigspolitiske men udenrigspolitiske problemer[16]. Da der ikke i det kejserlige kancelli kan have foreligget arkivalier, som motiverede Eriks rejse med et hjemligt oprør, må Piccolomini her enten selv tage fejl eller muligvis bero sig på en mundtlig information, der sammenblandede de to danske kongers situation, selvom der var små to generationer imellem dem.

Beskrivelsen af Eriks person er interessant på grund af dens umiddelbarhed. Netop denne umiddelbarhed må være årsagen til en lapsus hos Vilho Niitema om, at beskrivelsen beroede på selvsyn, da Piccolomini ”den Unionskönig während dessen

[12] D.v.s. Rigsrådet.
[13] Sigismunds svigersøn og efterfølger, Albrecht II. Han nåede ikke at blive kronet til kejser, men forblev tysk-romersk konge til sin død. Han regerede kun i 1438-39.
[14] Kristoffer af Bayern, Erik af Pommerns nevø gennem søsteren Katerina af Pommern, gift med hertug Johan af Oberpfalz af den bayerske fyrsteslægt.
[15] Kristian Erslev: Danmarks Historie under Dronning Margrethe og Erik af Pommern. Bd. I-II. Kjøbenhavn, 1882-1901. Jvf. II, 95.
[16] Vilho Niitema: Der Kaiser und die Nordische Union bis zu den Burgunderkriegen. (Annales Academiae Scientiarum Fennicae; B, 116). Helsinki, 1960, p. 84. Se også Erslev II, 156.

Aufenthalt in Ungarn persönlich getroffen hatte".[17] I 1424 var Piccolomini en ung 19-årig student ved universitetet i Siena, og han blev først knyttet til kejserhoffet i Frederik IIIs tid, d.v.s. i 1442. Piccolomini beskriver ganske vist Erik af Pommern så levende, at man ser ham for sig, men den kunst kunne han. Spørgsmålet er, hvor han havde sine oplysninger fra. En sandsynlig kilde er Frederik IIIs kansler, Kaspar Schlick, der også havde været kansler for den romerske konge, Albrecht II, og tidligere for kejser Sigismund. Formentlig var Schlick personligt nærværende ved hoffet i 1424, og da han var Piccolominis ven og mentor ved det kejserlige kancelli, er det nærliggende at antage, at Piccolomini kunne have sin information fra ham. Oplysningen om det indtryk, som Erik af Pommern gjorde på kejserinden skal ses i sammenhæng med Piccolominis portræt af kejserinde Barbara af Cilly andetsteds i *De Viris Illustribus* som en fyrstinde, der var glad for unge smukke mænd og hvad dertil hører. At han som 42-årig skulle springe på hesten uden brug af stigbøjler, kan måske overraske, men kejserinden og hofdamernes nærvær har måske haft særligt stimulerende virkning.

Historien om at Erik efter sin hjemvenden ønskede at indtræde i Den Tyske Orden er næppe korrekt. Der har ganske vist været tale om Eriks medlemskab af ordenen, men det forholdt sig omvendt. På et tidspunkt tilbød stormesteren af Den Tyske Orden at optage Erik i ordenen, formentlig som et slags hædersmedlem, men Erik takkede nej.[18] I lighed med spørgsmålet om udlandsrejsen som motiveret af et hjemligt oprør kan man her trække en parallel til Valdemar Atterdags tid. Dennes broder, Otto, blev optaget i Den Tyske Orden som led i en politisk aftale omkring Estland[19].

Til gengæld er der ingen tvivl om, at Erik i forbindelse med udlandsrejsen ikke blot havde venskabelige kontakter med Den Tyske Orden, men også direkte indgik et forbund med ordenen og de pommerske hertuger som led i en dansk balancepolitik fokuseret på modvægt mod Holsten og det dominerende fyrstendømme Brandenburg (15. september 1424)[20]. På sin hjemrejse til Danmark efter pilgrimsrejsen til Jerusalem besøgte Erik også ordenens stormester i Marienburg.[21]

Eriks angivelige erklæring til stormesteren om at han ikke havde slægtninge, som han fandt værdige til at regere, er i direkte modstrid med det forhold, at den barnløse Erik allerede fra 1416 ville have sin slægtning Bogislav af Pommern som sin efterfølger og ligefrem af den grund satte rigernes forening over styr[22].

---

[17] Niitema, p. 200.
[18] Erslev II, 80.
[19] (Politikens) Danmarks Historie. Bd. 4. København, 1966, pp. 270-271.
[20] Erslev II, 96; Niitema, p. 149.
[21] Erslev II, 108.
[22] Erslev II, 113, 391, 423-4.

Piccolominis anvendelse af direkte tale i gengivelsen af Eriks møde med stormesteren beror naturligvis ikke på, at han har haft adgang til et skriftligt referat. Den er i bedste tråd med de antikke historikeskriveres, f.eks. Tacitus', gengivelse af historiske personers udsagn og taler, og hvordan de kunne eller burde have formuleret dem – det sidste er i hvert fald en fristelse som digteren, taleren og retorikeren Piccolomini har svært ved at modstå.

Hans gengivelse af Eriks lede ved regeringsmagten er dog ikke et frit påfund, selvom den er fejlplaceret i tid, jvf. Erslev: "… mer og mer trådte det frem [1336-37], at han var led og ked af denne kongemyndighed, for hvilken man nu trak så snævre Grænser; for sig selv ønskede han intet mere …"[23]. Tilsvarende gælder det, at det ikke var i 1424-25, at han søgte Den Tyske Orden om hjælp imod oprørerne, men først senere, i 1437.[24]

At Erik efter sin hjemkomst fra den store udlandsrejse skulle have ført et personligt tøjlesløst liv, er tvivlsomt. Efter dronnning Filippas død tog han sig en fast elskerinde, Cæcilia, der fulgte med ham til Gotland og Pommern. Rigsrådet klagede over, at kongen ikke igen tog en fyrstinde til ægte, men i stedet førte et levned, der var rigerne "til stor hån og fordærvelig skade,"[25] hvad man så end har ment med det. Piccolomini kan have opfanget rygter herom via sine hjemmelsmænd ved kejserhoffet eller via konciliet i Basel, som i 1434-35 fik klageskrivelser over Erik af Pommern fra det svenske rigsråd[26]. Men formentlig er hans bemærkning blot en litterær figur, en gentagelse af stereotyp fyrstekritik, som genfindes andre steder i hans værker. Der bør næppe lægges den store vægt på dette sted som samtidigt kildemateriale om Eriks personlige udskejelser. Rigsrådets klager over Erik fokuserer snarere på hvad man opfattede som hans styringsmæssige overgreb, ikke på hans personlige habitus.[27]

Den første henvendelse til kejser Sigismund om fjernelse af Erik af Pommern kendes ikke af Hude[28], Erslev eller Niitema, og ej heller tilkendegivelsen i brevet af, at Danmark hørte under Det Tysk-romerske Rige.

Piccolominis gengivelse af betegnelsen af Danmark som et ærkerige er upåagtet af de historikere, der hidtil har beskæftiget sig med Kristoffers Is kroning som

---

[23] Erslev II, 391.
[24] "Han [Erik] stadnade qvar i Preussen i 6 veckor, men på hans begäran om understöd, för att med vapenmagt genomdrifva sina fordringar hos undersåtarne, ville eller kunde Högmästaren ej ingå." Carl Gustav Styffe: Bidrag til Skandiaviens Historia ur utländska Arkiver. Bd. I-V. 1859-1884, bd. II, p. cx.
[25] Erslev II, 192.
[26] Beata Losman: Norden och Reformkonsilierna 1408-1449. (Studia Historica Gothoburgensia; 11) Göteborg, 1970, p. 186. Se også Erslev II, 337.
[27] Erslev II, 380 ff.
[28] Anna Hude: Aktstykker vedrørende Erik af Pommerns afsættelse som konge af Danmark. København, 1897.

ærkekonge[29]. Ifølge en notarialattest af samme dag som kroningen, den 1. januar 1443, blev Kristoffer kronet som ærkekonge: "Dominus Johannes archiepiscopus … dominum Christophorum in archiregem Daniae consecravit et inunxit". Dette er ikke sket før eller siden i Danmarkshistorien, og notarialberetningen er den eneste kilde om sagen. Piccolominis notits har derfor interesse for spørgsmålet. Den er skrevet senest 1448/49, se nedenfor, og den bekræfter, at den danske fremhævelse af Danmark som et ærkerige også var kendt af Frederik IIIs kejserlige kancelli, hvor Piccolomini har opfanget den. Interessant er det, at medens det i ovennævnte notarialberetning er kongen, der betegnes som ærkekonge, er det i Piccolomini-teksten Danmark, der betegnes som et ærkerige med henvisning til rigets størrelse og struktur. Der findes forskellige tolkninger af Kristoffers kroning som ærkekonge. Piccolomini-teksten støtter formentlig den udlægning, at den skulle "understrege Danmarks rang i forhold til de andre lande i den nordiske union" [30],[31].

Med hensyn til forholdet mellem fætrene, kejser Sigismund og Erik af Pommern, var dette personligt godt, hvad der menes generelt at have påvirket kejserens politik over for unionskongen. I sagen om Sønderjylland afsagde kejseren i 1424 dom til fordel for den danske krone. Både i samtiden og i eftertiden var der kritik af denne dom, som mentes ikke at have været i det tyske riges interesse. Piccolomini spejler denne kritik, som han må kende gennem mænd ved det kejserlige hof – Kaspar Schlick igen? Hans opfattelse af at kejseren, så længe han levede, støttede Eriks forbliven ved magten, vurderes af Niitema som "wenn auch übertrieben, doch nicht ganz unbegründet"[32]. Hvad Piccolomini mangler i sin vurdering er de reelle politiske fordele, som også Sigismund i perioder høstede af forholdet[33].

---

[29] Jens E. Olesen: "Archiregem regni Daniae". I: Twenty-eight Papers Presented to Hans Bekker-Nielsen on the Occasion of his Sixtieth Birthday 28 April 1993. Odense, 1993, pp. 205-216; Niels Skyum-Nielsen: Ærkekonge og Ærkebisp. I: Scandia 23 (1956) 1, pp. 45-47; Erich Hoffmann: Königserhebung und Thronfolgeordnung in Dänemark bis zum Ausgang des Mittelalters. Berlin, 1976, pp. 160-161; Idem: Coronation and Coronation Ordines in Medieval Scandinavia. I: Coronations: Medieval and Early Modern Monarchich Ritual. Berkeley, 1990, pp. 132-137; Jan Liedgren: Ärkekonungen av Danmark och det tyskromerska rikets indelning. I: Historisk Tidskrift för Finland 40(1955), pp. 76-77.

[30] Niels Skyum-Nielsen: Archirex. I: Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder fra Vikingetid til Reformationstid, I (1956), p. 203.

[31] Tekstgengivelsen af den første danske henvendelse til kejser Sigismund i Scriptores Rerum Svecicarum rummer i øvrigt en betydningsfuld fejl. Den lyder således: "… scribuntque principes et prelati atque communitates Sigismundo cæsari regnum dare, quamvis ex sua magnitudine archiregnum dici possit; nam quattuor in se continet amplissima. Fateri se tamen Romano imperio subjectos inquiunt … [31]." Den af Piccolomini-specialisten van Heck gengivne tekst i hans autoritative udgave af De Europa lyder: "… scribuntque principes et prelati atque communitates Sigismundo Cesari. Regnum Dacie quamuis ex sui magnitudine archiregnum dici possit …, fateri se tamen romano imperio suiectos inquiunt …"[31]. Fejlen i SRS beror på, at "Dacie" er læst som "dare", hvilket giver den betydning, at rigsrådet tilbyder at overdrage det danske rige til kejseren. Den svenske udgiver stiller sig tvivlende over for denne oplysning ("ipsa res dubia est"), og med god grund, da der er altså tale om en læse- eller afskrivningsfejl.

[32] Niitema p. 205.

[33] Erslev II, 12, 76, 103-4, 182, 183; Niitema, pp. 163 ff., 195ff., 205.

Udpegelsen af Kristoffer af Bayern var vel næppe noget, som den romerske konge Albrecht "sørgede for", men som overhoved for det tysk-romerske rige skulle han godkende det danske rigsråds ønske om at få en hertug af Bayern til konge. Det gjorde han naturligvis ret gerne, så tæt forbundne som de to mænd var. Piccolominis oplysning om et brev fra det danske rigsråd til Albrecht bekræftes iøvrigt af en anden, samtidig kilde, *Detmars Chronik*[34].

Bemærkningen om den kejserlige ret, som ikke begrænses af familiehensyn eller noget andet er i overensstemmelse med Piccolominis politiske teori om kejserdømmet. I sit skrift *De ortu et auctoritate imperii Romani* (1446) opsummerer Piccolomini de traditionelle argumenter for kejserens universelle autoritet. Selvom han siden hen får en meget mere nuanceret – og desillusioneret – opfattelse af kejsermagten, er der ingen tvivl om, at kejseren for Piccolomini/Pius repræsenterer den øverste verdslige myndighed i Europa og således i en vis forstand udøver overhøjhed over alle de europæiske riger, også selvom denne overhøjhed naturligvis har mindre vægt over for de kongeriger, der ikke er en del af det Hellige Romerske Rige (Tyskland, Norditalien).

Kristoffer af Bayern døde i 1448 og Erik af Pommern blev fordrevet fra Gotland i 1449. Disse hændelser nævnes ikke af Piccolomini, som derfor må antages at have færdigredigeret sit portræt af Erik inden 1448/49.

3. Om Danmark - fra De Europa (1458)[35]

Dette værk fra Piccolominis korte periode som kardinal i Rom er en samlet geografisk-politisk præsentation af de europæiske riger, og det er det første af sin art. De enkelte riger gennemgås i en rækkefølge fra øst til vest og fra nord til syd.

For hvert enkelt land – i betydningen politisk enhed, rige – gives der oplysninger af geografisk karakter (beliggenhed) samt om den ældre historie, hvis der foreligger materiale hos antikke forfattere. Dertil kommer optegnelser om landets nyere politiske historie. Skildringerne er ret uegale og afhængige af Piccolominis personlige, konkrete viden om tingene.

[34] Niietema, p. 206.
[35] Enee Silvii Piccolominei postea Pii pp. II de Europa. Ed. A. van Heck. (Studi e Testi; 398). Città del Vaticano, 2001, pp. 313. Teksten om Danmark er gengivet pp. 133-136.

a. Tekst[36]

”Da Danmark grænser op til Sachsen, vil jeg gerne på dette sted – inden jeg behandler de andre egne af Tyskland – berette forskelligt, som er værd at vide om det danske rige og naboregionerne mod nord.

[36] Hoc loco, quoniam Saxoniae Dania jungitur, priusquam Germaniae partes reliquias absolvo, de ipso Daniae regno vicinisque regionibus in aquilonem versis aliqua referre institui non indigna cognitu. Tria sunt in septentrionem vergentia regna sibi invicem cohaerentia: Danorum, quod hodie Dacum appellant, Sveciorum ac Norvegiorum. Dania (sive Daciam dicere volumus, consuetudini servientes) Germaniae portio est, cheronnesi habens formam. Hanc quondam Cimbri tenuere, unde illa inundatio barbarorum emersit, quam Marius Arpinas Italiam petentem ac res romanas evertere minitantem ad internicionem dedit. Possidonius, ut Strabo refert, conjecturam facit, quod Cimbri latrocinando incertis errabundi sedibus ad paludem usque Meothim militiam agitarint; ab eis enim, Cymerium vocari Bosphorum arbitratur, quasi Cimbricum, cum Graecorum lingua Cymerios Cimbros nominet. Suecia cincta undique mari plures continent insulas, inter quas Scandavia est apud Veteres late memorabilis. Hinc quoque populorum innumerabilis multitudo egressa omnem olim Europam armorum turbine ac procella involvit; nam Gothi, qui Hunnos bello vicere, Pannoniam, Mysiam, Macedoniam et omnem Illiridem occupavere, Germaniam, Italiam ac Galliam vastavere, et demum in Hispania consedere. Hinc fuit origo Norvegiae, quae de ipso septentrone sortita est nomen. Continenti per Ruthenos jungitur et in Arcton protensa incognitae terrae seu structo glacie oceano, ut plerique fabulantur, contermina est. Ad orientis partem ac meridiem baltheo mari alluitur, ad occidentem britannicus finit oceanus. Daciam Theutones hodie Danorum appellant Marchiam, cujus lingua Germanis incognita est. Ex Norvegia venisse putant, qui Cimbrorum occupaverint loca. In hac terra patrum nostrorum memoria Voldimarus regnavit, in Svecia Magnus, Aquinus in Norvegia, quem ferunt divinum fuisse hominem, miro provincialium amore atque obsequio cultum. Huic conjunx Margaretha fuit, Voldimari filia, ex qua natus Olaus patri succedens, brevi tempore functus, regnum matri reliquit. Ea et paternum adepta est extincto Voldimaro. At Magno in Svecia hominem exigente Albertus dux magnipolensis vocatu populi diadema suscepit, qui dominatum vicinae feminae contemnens bello Daciam Norvegiamque lacessere cepit. Occurrit ei Margaretha coactis copiis. In campis late patentibus pugnatum est tamquam ipsa viri, hostis feminae animum induisset. Captusque et in triumphum ductus regnum amisit. Dimissus tandem infame senium in paterna domo finivit. Margaretha clarissima mulier, tribus imperans regnis, ad senectutem usque magnifice ac religiose subditos gubernavit. Demum senio confecta, cum tantum per se ferre nequiret, imperium Henricum Pomeraniae ducem, quattuor et decem annos natum sibi filium adoptavit regnaque illi commisit, et Philippam, Regis Angliae filiam, dedit uxorem. Is, cum conjuge sine prole defuncta nubere ulterius nollet jamque quinque et quinquaginta regnasset annos, ad extremum sub imperio Frederici populari tumultu ex regio solo turbatus est et Christophorus, Boioariae dux, sibi ex sorrore nepos, in ejus locum suffectus, qui avunculum suum decem annis, quibus ipse imperavit, in insula gothica regnare permisit. Christophoro autem ex humanis abeunte Daciae ac Norvegiae coronam Christigernus accepit. Sueci vero in electione Regis discordantes alii Carolum, equestri dignitate insignem, alii Canutum, ejus fratrem natu minorem. Regno praeficiunt. Pendente adhuc electionis negotio Carolus immissis militibus Stocolmiae oppidum clam occupat, in quo regia sedes habetur. Canutus per amicos arcem invadit. Hinc bellum inter fratres de regno ortum et pugna diu anceps. Occisis utrinque pluribus ea demum lege indutiae pactae, ut potestas eligendi regem exclusa nobilitate plebi fieret, in qua cum Carolus gratiosior esset, majestas regni ad eum defertur. Canutus privatam vitam degit. Carolus vero novo regno tumidus atque insolens armatis navibus Henricum, aetate confectum, nulli noxium, sibi ipsi viventem e Gothia propulsavit, qui etiam hodie in humanis agens apud Pomeraneos, unde illi origo fuit, parva contentus vitam agere fertur, quam sint incerta mortalia et quam inania suo exemplo docens, qui tribus potentissimis regnis exutus nec parvam insulam, in qua decem annis delituerat, usque ad mortem retinere non potuit aetate plenissimus. Sed neque Carolo scelera sua impunita fuere qui, dum Christi ecclesias persequitur, religionem contemnit, sacerdotes dispoliat, festos dies observari prohibit, jura divina et humana confudit, a Joanne Benedicti filio, Upsaliensium praesule, viro cordato et impigro, a quo nobilitas regni excitata est, magno proelio superatus ac regno pulsus in parva insula non longe ab ostio Viscelae exilium agit. Christigernus in locum ejus assumptus, pietate ac justitia melior, iterum tria regna nostro tempore in unum redegit, cui et Gothia paret, Gothorum quondam sedes et patria.

Der er tre nordlige riger, som grænser op til hinanden: Danskernes (som man i dag kalder Dacia[37]), svenskernes og nordmændenes.

Danmark (eller Dacia, hvis vi vil følge sædvanen) er geografisk en del af Tyskland og har form som en halvø. Engang blev den beboet af kimbrerne, og derfra kom den strøm af barbarer, som væltede ind over Italien og truede med at omstyrte den romerske stat, og som blev tilintetgjort af arpinateren Marius. Som Strabo nævner[38], udkastede Posidonius den hypotese, at kimbrerne drog plyndrende fra sted til sted og på deres miltærtogt nåede frem til sumpen Meothis. For han mener, at de kalder Bosphorus for Cimerium, d.v.s. Cimbricum, eftersom kimbrerne på græsk hedder Kimerioi.

Sverige er på alle sider omgivet af hav og består af en række af øer, blandt hvilke Scandavia er almindeligt kendt[39] af de antikke forfattere. Herfra udvandrede i sin tid en utallig menneskemængde og kastede hele Europa ud i krigens kaos og storm. For Goterne, der besejrede Hunnerne i krig, indtog Pannonien, Moesien, Makedonien og hele Illyrien, hærgede Tyskland, Italien og Frankrig, og til sidst slog de sig ned i Spanien.

Her har også Norge sin oprindelse. Landet har sit navn efter selve ordet Norden, og er forbundet med fastlandet[40] via Rusland. Det strækker sig ind i det arktiske område og grænser op til et ukendt land eller et ishav, som ikke få har fortalt om. Mod øst og syd afvandes Norge til det baltiske hav og mod vest til det britiske hav.

I dag kalder tyskerne Dacia for Danernes Mark. Deres sprog er dem ukendt. Man mener, at de oprindelig kom fra Norge og overtog kimbrernes område. I vore fædres tid regerede Valdemar i dette land[41], Magnus i Sverige og Håkon i Norge. Om den sidste fortæller man, at han var et meget fromt menneske, højtelsket og æret af sine landsmænd. Han blev gift [1363] med Margrete, Valdemars datter, som fik sønnen Oluf. Denne efterfulgte sin far, men døde efter kort tid [1387] og efterlod riget til sin mor. Da Valdemar døde [1374], arvede hun også det fædrene rige.

---

[37] "Dacum" – formen usikker, man ville vente Daciam eller Dacorum. Navnet Dacia anvendes på dette tidspunkt stadig af de europæiske kancellier, se i øvrigt kommentaren nedenfor.

[38] Strabo 7.2.2: Poseidonius' "… conjecture is not a bad one, that the Cimbri, being a piratical and wandering folk, made an expedition even as far as the region of lake Maeotis, and that also the "Cimmerian" [Kimmerios] Bosporus was named after them, being equivalent to "Cimbrian" [Kimbrikos], the Greeks naming the Cimbri [Kimbrous] "Cimmerii" [Kimmerious]". Citeret efter Howard Leonard Jones' engelske oversættelse – med græske ord indsat i skarp parentes. Fra Loeb-udgaven af the Geography of Strabo. T. I-VIII. London, 1917-1932, t. II, p. 169. Strabo var en græsk historiker og geograf, der levede fra år 64/63 f.Kr. til ihvert fald år 21 e. Kr. Poseidonius var en græsk filosof og naturvidenskabsmand, der levede fra c. 135 til c. 51/50 f. Kr.

[39] "late memorabilis".

[40] "continenti".

[41] De nævnte konger er: Valdemar Atterdag, Magnus Eriksson Smek, Håkon VI Magnusson, Margrethe I, Oluf III, Albrecht af Mecklenburg.

Da Magnus i Sverige var uden mandlige efterkommere, fik hertug Albrecht af Mecklenburg efter folkets ønske kronen. Han foragtede det kvindelige nabostyre og begyndte at hærge Danmark og Norge med krig. Margrete samlede tropper og drog imod ham. Der blev kæmpet over et stort område: hun udviste mandhaftighed og hendes modstander kvindagtighed. Albrecht blev fanget[42], ført i triumftog og mistede riget. Til sidst blev han sendt hjem[43] og tilbragte en ærløs alderdom i sit fædrene hus. Margrete, denne berømmelige kvinde, herskede over tre riger, og regerede lige til sin alderdom over sine undersåtter med storhed og fromhed. Da hun omsider blev gammel og ikke længere alene kunne styre så stort et rige, adopterede hun Henrik [sic!] af Pommern[44], der var 14 år gammel. Hun overdrog ham riget og gav ham den engelske kongedatter, Filippa, til ægte [1406]. Da hustruen døde uden at have fået børn [1430], ville han ikke gifte sig igen. Da han havde regeret i 55 år - i den seneste periode var kejseren Frederik [fra 1440] – blev han styrtet fra tronen ved en folkelig opstand og efterfulgt af Kristoffer[45], hertug af Bayern og hans egen nevø igennem søsteren. I sin 10-årige regeringstid tillod Kristoffer sin onkel at herske over øen Gotland. Da Kristoffer døde, modtog Kristian[46] Danmarks og Norges krone.

Svenskerne var uenige om valget af en ny konge. Nogle ville have Karl, af fornem ridderstand, andre hans yngre bror, Knut. Medens man forhandlede om valget, førte Karl hemmeligt tropper ind i byen Stockholm med kongesædet og besatte den. Men gennem forbundsfæller fik Knut adgang til fæstningen. Derfor opstod der krig om magten mellem brødrene, og kampen var længe uafgjort. Mange blev dræbt på begge sider, og til sidst blev der indgået våbenhvile på den betingelse, at folket skulle have retten til at vælge kongen uden adelens deltagelse. Da Karl var den mest populære, blev kongemagten[47] overdraget til ham. Knut levede videre som privatmand. Karl var opblæst og overmodig over sin nye magt. Han udrustede skibe og fordrev den alderdomssvækkede Henrik [sic!] fra Gotland, selvom han var uskadelig og førte en isoleret tilværelse. Han lever stadig i Pommern, hvorfra han stammer, og siges at have en meget enkel livsførelse. Hans eksempel viser menneskelivets usikkerhed og tomhed: han blev fravristet tre mægtige riger og selv ikke den lille ø, hvor han gemte sig hen i 10 år, kunne han få lov til at bevare indtil en død i høj alderdom. Men Karls forbrydelser forblev ikke ustraffede. Han forfulgte Kristi kirke, foragtede religionen, udplyndrede præsterne, forbød at overholde festdagene, og trådte den guddommelige

[42] I slaget ved Falköping, februar 1389.
[43] Efter freden i Lindholm, 1395.
[44] Henrik: Piccolomini-lapsus eller afskriverfejl for Erik, d.v.s. Erik af Pommern.
[45] Kristoffer af Bayern, 1416-1448, konge af Danmark (1439), Norge (1442) og Sverige (1441).
[46] Kristian I, 1426-1481, konge af Danmark (1448), Norge (1450) og Sverige (1457).
[47] "majestas regni".

og den menneskelige ret under fode. Til sidst [1457] rejste Jöns Bengtsson[48], den forstandige og energiske ærkebiskop af Uppsala, rigets adel imod ham og besejrede ham i et stort slag. Han blev fordrevet fra riget og lever nu i landflygtighed på en lille ø ikke langt fra floden Vistulas munding. Kristian blev indsat i hans sted. Han er en bedre konge både med hensyn til fromhed og retfærdighed, og han har atter i vor tid samlet de tre riger til ét. Også Gotland adlyder ham, det som engang var Goternes hjemsted og fædreland."

b. Kommentar

Sverige og Norge har ikke deres egne afsnit i De Europa, men medtages i afsnittet om Danmark.

Piccolomini er ikke i tvivl om, at Danmark geografisk hører til Tyskland, og naboskabet til Sachsen figurerer også andetsteds i hans forfatterskab. Han har forstået, at de tre nordiske riger er naboriger, men han synes ikke at have forstået landenes indre geografi. Han kender Jylland, men ikke de danske øer, og ved ikke, hvordan Skåne, Halland og Blekinge passer ind i sammenhængen.

Dacia var i den klassiske oldtid navnet på en romersk provins beliggende i et område, der dækkes af det nuværende Ungarn og Transsilvanien. Senromerske forfattere omtalte Dacia i forbindelse med Gothia, gothernes land, der opfattedes som grænsende op til Dacia. Dette geografiske naboskab mellem provinsen Dacia og goternes landområde, Gothia – senere Gotland og Sverige - er formentlig årsag til, at Danmark siden blev betegnet som Dacia. I en leksikonartikel anfører Jarl Gallén, at først humanisterne blev klar over fejltagelsen, og han henviser i denne sammenhæng til Sebastian Münster (1488-1552) og Olaus Magnus (1490-1557). Piccolominis tekst dokumenterer, at fejltagelsen faktisk blev konstateret af en italiensk humanist langt tidligere, og det på et tidspunkt hvor såvel det danske kongelige kancelli selv ligesom kurien endnu anvendte den officielle betegnelse Dacia.

Med hensyn til Gothia er det tydeligt, at Piccolomini er usikker på dette områdes forhold til Sverige. I teksten om Erik af Pommern lader han Erik sige til Den Tyske Ordens stormester, at han vil overlade ham rigerne Danmark, Norge og Gothia. Denne tekst tyder på, at han identificerer Sverige med Gothia. Senere i samme tekst skriver han, at Erik efter oprøret imod ham sejlede til Gothia, hvor han levede siden hen. I den senere tekst fra De Europa er de tre riger blevet til Danmark, Norge og Sverige. Til gengæld opfatter han Sverige som et ørige. En af øerne er Scandavia, hvorfra goterne i sin tid skulle være draget ud. Noget senere betegner han Gotland

[48] Jöns Bengtsson Oxenstierna, ærkebiskop af Uppsala 1448-1467.

som en ø, åbenbart en anden end Scandavia. Han er således nået frem til den korrekte opfattelse, at Gotland er en ø, men har ikke forstået, at Sverige er en del af den skandinaviske halvø.

En årsag til at Piccolomini opfatter Sverige som et ørige og ikke forstår dets fysiske sammenhæng med Norge er hans ukritiske accept af de klassiske autoriteter, i dette tilfælde Jordanes' værk om Goternes Historie[49].

Piccolomini har forstået Norges geografiske sammenhæng mod nord og vest, men ikke dets geografiske situation i forhold til Sverige inden for den skandinaviske halvø.

Man bemærker Piccolominis anvendelse af den geografiske betegnelse Europa. Europa som geografisk navn stammer fra antikken, hvor det sammen med Afrika og Asien blev brugt om de tre kontinenter, som man dengang kendte til. I den kristne periode blev det geografiske navn Europa i høj grad eklipseret af latinske betegnelser for kristendommen eller kristenheden (christianismus, christianitas), men det holdt sig i live igennem middelalderen og fik sin egen renæssance med Dante og Petrarca[50]. Denne trend hænger dels sammen med udviklingen af den verdslige nationalstat, dels med renæssancehumanisternes forkærlighed for klassiske termer i stedet for middelalderlige (eks. templum for ecclesia, divus for sanctus)[51]. Piccolomini anvender faktisk også hyppigt termerne christianitas o.l. i en bred geografisk betydning, men med ham er betegnelsen Europa og ikke mindst adjektivet Europaeus som betegnelse for europæeren og det europæiske kommet for at blive.

De historiske og dynastiske oplysninger om Danmark er i øvrigt rimeligt korrekte, selvom de strækker sig tre generationer tilbage. Piccolomini skriver om disse ting i sin periode som kardinal ved kurien i Rom, og har i denne egenskab haft adgang til kuriens nødvendigvis ret præcise information om de dynastiske forhold i Europa.

Piccolominis passus om dronning Margrethe, der kæmpede stærkt som en mand, medens kong Albrecht kæmpede svagt som en kvinde, henfører til en tekst i Ciceros De Officiis, som han kendte indgående og brugte flittigt: "I unge fører jer op som kvindfolk, men pigen har mandsmod og hjerte"[52].

---

[49] Jordanes, De origine actibusque getarum, afsnit III. Bogen er skrevet ca. 551 e. Kr. Piccolomini forfattede selv et skrift, Historia Gothorum, på grundlag af Jordanes-teksten, der igen hvilede på et nu tabt værk af Cassiodorus.

[50] Denys Hay: Europe - the Emergence of an Idea. Edinburgh, 1957, passim og især p. 58-59.

[51] Hay, p. 88.

[52] "Vos enim juvenes geritis muliebrem, illa virgo viri." Cicero, De Officiis, I, 61. Citeret efter Thure Hastrups oversættelse i Ciceros Filosofiske Skrifter, bd. V (1972), p. 72.

Piccolomini skriver korrekt om Erik af Pommerns fordrivelse fra Gotland og om hans ophold i Pommern, og han er ajour med Kristian Is valg til konge af Sverige i 1457.

Historien om de to brødre, Karl Knutsson og Knut, er en fabrikation uden hold i virkeligheden. Piccolomini plejer ikke at opfinde den slags som fri fantasi, men det kan ikke fastslås, hvilken faktuel oplysning han har overtaget og bygget sin historie op om[53].

4. Piccolominis Danmarksbillede

Piccolominis Danmarksbillede har naturligvis undergået en forandring fra han først som ung embedsmand ved konciliet i Basel kom i kontakt med folk fra Norden (heriblandt muligvis eventyreren Marcellus og helt sikkert biskoppen af Växjo[54]) til han som pave var i officiel forbindelse med kong Kristian.

Afhængigheden af tidlige geografers og historikeres skrifter (Strabo, Jordanes) blev undervejs afløst af et realkendskab baseret på rejseerfaringer i nærliggende områder (Tyskland, Skotland), på kejserhoffets og senere pavehoffets diplomatiske aktiviteter og den pavelige forvaltning af den nordiske kirkeprovins.

I geografisk henseende placerer Piccolomini korrekt de tre nordiske lande som naboriger i Nordeuropa. Han er ikke på det rene med øernes betydning for Danmark, og han overvurderer til gengæld deres betydning for Sverige. Gothia, som han har fra Jordanes, forvirrer i det hele taget hans begreber om Sverige. I begyndelsen af forfatterskabet anvender han det nærmest som synonymt med Sverige som ørige, senere i forfatterskabet er han tilsyneladende klar over dets status som en større ø.

I politisk henseende er Danmark for Piccolomini klart et ”regnum”, d.v.s. et kongerige på linie med de øvrige kongeriger i Europa. Det betegnes ovenikøbet et sted som et ”archiregnum”, angiveligt på grundlag af en officiel dansk tekst.

Med hensyn til Danmarks forhold til kejserriget afspejler Piccolominis tekster den dobbelthed, som igennem århundrederne præger forholdet, og som indebærer, at Danmark i perioder, hvor kejserriget er stærkt og Danmark svagt, anerkender

[53] SRS III, 324.
[54] Nikolaus Ragvaldi. Han deltog ligesom Piccolomini – denne dog kun som sekretær for en kardinal - i fredskongressen i Arras i 1435, jvf. Losman, p. 208 ff.

kejserens lenshøjhed over Danmark, medens det i andre perioder fastholder sin lensmæssige uafhængighed, d.v.s. sin selvstændighed i forhold til kejseren[55].

På den ene side hævder Piccolomini, at det danske riges repræsentanter i det ovennævnte brev til kejser Sigismund, anerkendte, "at de var undersåtter under det romerske rige, og de bad Sigismund om, at han i sin egenskab af romersk kejser gav dem en ny konge".

På den anden side skriver Piccolomini som kejserlig embedsmand og siden som pave indkaldelsesbreve til internationale møder om korstoget mod tyrkerne, hvor den danske konge inviteres som suveræn fyrste på linie med kongerne af Frankrig, Ungarn, Skotland m.v.

Opfattelsen af Danmarks forhold til det tyske rige kompliceredes ikke blot af de skiftende politiske magtforhold. Også datidens nationalitetsbegreb kan have spillet ind. I 1418 indgik Martin V et konkordat om kirkeforholdene med den tyske nation, der også omfattede Danmark som tilhørende denne nation[56]. Tilsvarende fremhævede kong Kristian I senere selv over for kurien, at Nikolaus Vs konkordat med det tyske rige, Wienerkonkordatet (1448), også omfattede Danmark som tilhørende den tyske nation[57].

De to Piccolomini-tekster, som er behandlet oven for, giver et et reelt billede af Piccolominis Danmarksopfattelse. Det er dog ukomplet. Andre – korte - tekster vedrører hansestædernes indflydelse i Danmark, Danmarks geografiske og økonomiske placering i Nordeuropa, og Danmarks reelle magtbasis for at engagere sig i tidens korstog. Disse tekster nuancerer i høj grad billedet af det store rige og de mægtige fyrster i Norden, som spejles i de to tekster, og de fortjener at blive fremdraget i anden sammenhæng.

[55] Niitema, p. 22, 24 ff., 55, især p. 55: "Die Frage des Lehnsverhältnisses des Königs von Dänemark zum Kaiser …wurde auch nur in dem Fall verwirklicht, dass die Stellung des Kaisers stark, Dänemark aber innerlich schwach war."
[56] Losman pp. 21 og 31
[57] Johannes Lindbæk: Pavernes Forhold til Danmark under Kongerne Kristiern I og Hans. København, 1907, p. 23.